



## RO'LLI O'YINLAR – BOLA XAYOTIDAGI AXAMIYATI.

**Raximova Iroda G'iyozjonovna**

*Toshkent Davlat Pedagogi Universiteti*

*„Umumiy psixologiya“ kafedrası v/b dotsenti PhD*

**Isroilova Gulnoza Toshboy qizi**

*„Amaliy Psixologiya“ yo'nalishi 401-PS talabasi*

**Annotatsiya:** *Maqolada o'yin jarayoni orqali bolaning irodasi, his-tuyg'ulari, kognitiv jarayonlari, ehtiyojlari, qiziqishlari rivojlanadi. Natijada, bolaning shaxsiyatida ijobiy o'zgarishlar yuz beradi. O'yin - bu faoliyatning barcha xususiyatlariga ega bo'lgan individual faoliyat bo'lib, ularning barchasi o'ziga xosdir.*

**Kalit so'zlar:** *syudjetli ro'lli o'yinlar, psixolog, tafakkur, qiziqish, his-tuyg'u, ko'rgazmali vositalar.*

**Abstract:** *In the article, plot role-playing games are the main activity of preschool children. In the game, the child's personality fully participates in this process: his will, emotions, cognitive processes, needs, interests. As a result, positive changes occur in the child's personality. A game is an individual activity that has all the characteristics of an activity, all of which are unique.*

**Key words:** *plot role-playing games, psychology, thinking, interest, emotion, visual aids*

**Аннотация:** *В статье сюжетно-ролевые игры являются основным видом деятельности детей дошкольного возраста. В игре в этом процессе все стороны участвует личность ребенка: его воля, эмоции, познавательные процессы, потребности, интересы. В результате в личности ребенка происходят положительные изменения. Игра – это индивидуальная деятельность, обладающая всеми признаками деятельности, причем все они уникальны.*

**Ключевые слова:** *сюжетно-ролевые игры, психология, мышление, интерес, эмоция, наглядные пособия.*

Maktabgacha yoshdagi bolalik - bu shaxsiyat rivojlanishining qisqa, ammo muhim davri. Bu vaqtda bola o'zini o'rab turgan dunyo haqida dastlabki bilimlarni oladi, unda odamlarga, hayvonlarga, tabiatga, mehnatga ma'lum munosabat shakllanadi, ko'nikma, to'g'ri xulq-atvor odatlari shakllanadi, xarakter shakllanadi.

O'yin tufayli maktabgacha tarbiyachi o'zini dunyoga va o'zi uchun dunyoga ochadi. Bolaning rolli o'yinini oziqlantiradigan asosiy manba - bu uning atrofidagi dunyo, kattalar va tengdoshlarning hayoti va faoliyati. Bunday o'yinning asosiy xususiyati - unda syujet va rollardan iborat bo'lgan xayoliy vaziyatning mavjudligi. O'yinning har bir syujeti hayotiy motivatsion aloqalar bilan birlashtirilgan bir qator aniq voqealardir. Syujet yordamida bolalar o'yinning asosiy ma'nosini ochib beradilar. Aynan shu davrda bolalarda insonning xarakteriga va uning kelajakdagi hayotiga ta'sir



ko'rsatishi mumkin bo'lgan axloqiy xulq-atvor, axloqiy ong va axloqiy tajriba kabi fazilatlar rivojlana boshlaydi. O'yin tufayli maktabgacha yoshdagi bolalar birlashadilar, mustaqil ravishda harakat qilishadi, o'z rejalarini amalga oshiradilar, hikoyalar o'ylab topadilar va dunyoni o'rganadilar.

Mashhur rus olimi va psixologi K. D. Ushinskiy o'yinni bolaning atrofidagi kattalar dunyosining barcha murakkabligiga kirishining mumkin bo'lgan usuli deb ta'riflagan.

L. Rubinshteyn bu o'yin bolaning eng o'z-o'zidan namoyon bo'lishi va shu bilan birga bolaning kattalar bilan o'zaro munosabatiga asoslanganligini ta'kidladi. Bu o'yinning asosiy xususiyatlariga ega: bolalarning hissiy boyligi va ishtiyoqi, mustaqillik, faollik, ijodkorlik.

Rolli o'yinlarning eng keng tarqalgan sababi bolaning kattalar bilan birgalikda ijtimoiy hayotga intilishidir. Bu istak, bir tomondan, bolaning uni amalga oshirishga tayyor emasligi, ikkinchidan, bolalar mustaqilligining kuchayishi bilan to'qnashadi. Bu qarama-qarshilik rolli o'yinda hal qilinadi: unda bola kattalar rolini o'z zimmasiga olib, o'z hayotini, faoliyatini va munosabatlarini takrorlashi mumkin. Rolli o'yin mazmunining o'ziga xosligi ham uning muhim xususiyatlaridan biridir. Mahalliy o'qituvchilar va psixologlar (D. B. Elkonin, D. V. Mendzheritskaya, A. V. Cherkov, P. G. Samorukova, N. V. Koroleva va boshqalar) tomonidan olib borilgan ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bolalarning ijodiy rolli o'yinlarining asosiy mazmuni uning turli ko'rinishlarida kattalarning ijtimoiy hayotidir. Shunday qilib, o'yin bolalarning o'zlari kattalarning ijtimoiy hayotini modellashtiradigan faoliyatdir. Rivojlangan shakldagi rolli o'yin, qoida tariqasida, jamoaviy xususiyatga ega. Bu bolalar yolg'iz o'ynay olmaydi degani emas.



Rolli o'yinlarni pedagogik qo'llab-quvvatlashning maqsadi "bilimlarni jamoaviy rivojlantirish" emas, balki o'g'il bolalar va qizlar o'zlarining gender-rol g'oyalari va afzalliklarini amalga oshiradigan, tengdoshlari bilan erkin muloqot qiladigan mustaqil o'yinni ta'minlaydigan ko'nikmalarni shakllantirish bo'lishi kerak. Bu erda adekvat pedagogik ta'sir bolalar tomonidan ishlab chiqilgan rolli o'yin syujetining betakror hamrohligi bo'ladi. Bolalar qanday qilib birgalikda o'ynashni - to'ldirishni va bir-birini



takrorlamaslikni - o'qituvchi rollardan birini o'z zimmasiga olishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab bolalar, ayniqsa qizlar, boshqa jinsga nisbatan ehtiyotkorlik va agar aloqa qilish kerak bo'lsa, tashvishlanishadi.

D. V. Mendzheritskaya, A. P. Usova va boshqa tadqiqotchilar o'yindagi bolalar munosabatlarining ikki darajasini aniqladilar: rol o'ynash va real. Rol munosabatlari o'yinda qabul qilingan rollar bilan belgilanadi va ular bilan shartlanadi. Ushbu munosabatlarni tasvirlangan deb atash mumkin. Rolli o'yin munosabatlari jarayonida bolalar o'z zimmalariga olgan rolini va shartli harakatlarini so'zlar bilan ifodalash, bolalar o'yin ma'nosini beradigan ob'ektlarni belgilash va o'yin rejasini (lug'atini) amalga oshirish uchun foydalanadilar, fikrlarni, istaklarni shakllantirish, tajribalar (frazaviy nutq), o'yin sheriklari va xayoliy sheriklar bilan o'yin va og'zaki aloqani o'rnatish, qurish - o'yinchoqlar (dialog). Bolaning muloqot qobiliyatlari rolli o'yinlar uchun katta ahamiyatga ega.

Qiziqarli, mazmunli rolli o'yin paydo bo'lishi uchun quyidagilar zarur:

- 1) o'yin haqida kelishib oling;
- 2) jonli rolli dialogni qurish.

Bolalar o'ynash zarurati tug'ilganda, ular buni sherigi bilan muzokara qilishni boshlaydilar. Shu bilan birga, bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish, muhokama qilish, o'z nuqtai nazarini himoya qilish, murosaga kelish va sheriklarining hukmlarini tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradilar. O'yinda rol o'ynab, bola o'z roli bilan bog'liq bo'lgan sheriklarning harakatlariga va nutqiga munosabat bildirishga, ya'ni sheriklarning roliga qarab o'yin davomida rol xatti-harakatlarini o'zgartirishga majbur bo'ladi. Rolli dialogni qurishda bolalarning so'z boyligi faollashadi, muloqot qobiliyatlari rivojlanadi, masalan: suhbatni boshlash va tugatish, suhbatdoshning fikriga ko'ra og'zaki muloqot mavzusini o'zgartirish, ma'lum bir hissiy ohangni saqlash, nutqning to'g'riligini kuzatish. til shaklida, bolalar o'yin va imo-ishoralarda yuz ifodalarini faolroq ishlatadilar. Asta-sekin, asosiy e'tibor syujet yaratishga qaratilgan bo'lsa, bolalar o'yin rivojlanishining ushbu bosqichiga yaqinlashadilar.

Maktabgacha yosh 3 yoshdan 6-7 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Maktabgacha yoshdagi so'nggi yilni maktabgacha yoshdan boshlang'ich maktab yoshiga o'tish davri deb hisoblash mumkin.

O'yin nafaqat tengdoshlar bilan muloqotni, balki bolaning ixtiyoriy xatti-harakatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'z xatti-harakatlarini nazorat qilish mexanizmi - qoidalarga bo'ysunish - o'yinda aniq rivojlanadi, keyin esa boshqa faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. O'zboshimchalik, bola amal qiladigan va boshqaradigan xatti-harakatlar namunasining mavjudligini nazarda tutadi.

Shu bilan birga, u o'zini nafaqat tegishli kattalar nomi bilan "men kosmonavtman", "men shifokorman" deb ataydi, balki, eng muhimi, u o'z rolini o'z zimmasiga olgan kattalar sifatida ishlaydi va shunday qilib, go'yo u bilan o'zini tanishtiradi. Rolli o'yin boladan haqiqiy, aniq mahsulotni talab qilmaydi, undagi hamma narsa shartli, hamma narsa "go'yo", "o'yin-kulgi uchun". Bola xayoliy mixlarni



o'yinchoq bolg'acha bilan urishi mumkin; "shifokor" bo'lishi va kasal qo'g'irchoqlar va hayvonlarni "davolashi" mumkin. Hikoyaga asoslangan o'yinning barcha bu "imkoniyatlari" maktabgacha yoshdagi bolaning amaliy dunyosini kengaytiradi va unga ichki hissiy qulaylik beradi.

Aksariyat o'yinlar kattalarning ishini aks ettiradi: bolalar onalarining uy ishlarini, o'qituvchi, shifokor, haydovchi va boshqalarni taqlid qiladilar. Binobarin, o'yinlar jamiyat uchun foydali bo'lgan barcha ishlarga hurmatni uyg'otadi va unda o'zimiz ishtirok etish istagini tasdiqlaydi..

O'yin maktabgacha yoshdagi bolaning aqliy rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. O'rinbosar ob'ektlar bilan harakat qilib, bola shartli makonda harakat qila boshlaydi. Shunday qilib, o'yin bolaning tasvir va g'oyalar nuqtai nazaridan fikrlashga o'tishiga yordam beradi.

Tasavvurni rivojlantirish uchun rolli o'yin alohida ahamiyatga ega. O'yin harakatlari xayoliy vaziyatda amalga oshiriladi; haqiqiy narsalar boshqa, xayoliy narsalar sifatida ishlatiladi. Xayoliy makonda harakat qilishning bunday amaliyoti bolalarga ijodiy tasavvur qilish qobiliyatini egallashga yordam beradi.

Rolli o'yin - bu rol o'ynash xatti-harakatlarini rivojlantirish elementlarini va harakatlarni o'zaro muvofiqlashtirish elementlarini o'z ichiga olgan murakkab shakllanish. Tengdoshlar bilan o'ynab, bolalar boshqa bolaning istaklari va harakatlarini hisobga olishni, o'z nuqtai nazarini himoya qilishni, birgalikdagi rejalarni tuzishni va amalga oshirishni boshlaydilar. O'yin bu davrda bolalarning muloqotini rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatadi.

O'yinning tarbiyaviy ahamiyati va uning bola rivojlanishiga har tomonlama ta'sirini ortiqcha baholab bo'lmaydi. O'yin dangasani mehnatkashga, nodonni bilimdonga, qobiliyatsizni esa mohir odamga aylantirishi mumkin. Bu jamoani birlashtirishga yordam beradi va yopiq va uyatchan bolalarni faol harakatlarga jalb qiladi. O'yinlar ongli intizomni singdiradi; bolalarni qoidalarga, adolatga, o'z harakatlarini nazorat qilish qobiliyatiga, shuningdek, boshqalarning harakatlarini to'g'ri va ob'ektiv baholashga o'rgatadi.

Shunday qilib, biz rolli o'yin orqali bola ma'naviy qadriyatlarni o'zlashtiradi va oldingi ijtimoiy tajribani o'zlashtiradi, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Unda bola kollektiv fikrlash qobiliyatini oladi.

Bola o'z rolini o'z zimmasiga olgan holda, shunchaki birovning kasbi va shaxsiyat xususiyatlarini sinab ko'rmaydi: u unga kiradi, unga ko'nikadi, uning his-tuyg'ulari va kayfiyatiga kiradi va shu bilan o'z shaxsiyatini boyitadi va chuqurlashtiradi (S.L.Rubinshteyn).

Ko'plab tadqiqotlar (R.I.Jukovskaya, A.P.Usova, D.V.Mendjeritskaya, N.Ya.Mixaylenko, V.P.Zalogina, R.A.Ivankova, E.I.Shcherbakova va boshqalar) shuni ko'rsatadiki, xushmuomalalik, pedagogik jihatdan to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatilsa, o'yin bolaning ufqlarini boyitish, ufqlarini rivojlantirishga yordam beradi. bilish shakllari (tasavvuriy fikrlash, tasavvur), uning manfaatlarini mustahkamlash, nutqni



rivojlantirish, shuningdek, bolaning axloqiy rivojlanishi (boshqalar bilan munosabatlar qoidalari, xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish).

D.B.Elkonin yozganidek, bolaning mustaqillikka va kattalar bilan birga yashashga bo'lgan o'zaro qarama-qarshi tendentsiyalari asosida faoliyatning yangi turi - rolli o'yin paydo bo'ladi, bunda bola kattalar rolini o'z zimmasiga oladi. uning hayoti, faoliyati va boshqa odamlarga munosabatini takrorlash, shu bilan u bilan umumiy hayot kechirish. O'yin mazmuni orqali bola kattalar hayotiga qo'shiladi.

O'yin faoliyatining ijodiy tabiati bolaning go'yo o'zi tasvirlayotgan shaxsga qayta tug'ilishida va o'yinning haqiqatiga ishonib, o'ziga xos o'yin hayotini yaratishida namoyon bo'ladi. o'yin davom etar ekan, chin dildan xursand yoki qayg'uli. Bolalarning o'yin faoliyatini rivojlantirish va boyitishda, atrofdagi hayot omillari va hodisalarini ijodiy gavdalantirish va aks ettirishda tasavvur katta rol o'ynaydi. Tasavvur vositasida o'yin vaziyati, unda amalga oshirilgan obrazlar, realni, oddiyini uydirma bilan uyg'unlashtirish qobiliyati yaratiladi. Rolli o'yinning ijodiy tabiati unda rejaning mavjudligi bilan belgilanadi, uni amalga oshirish tasavvurning faol ishi, bolaning atrofidagi dunyo haqidagi taassurotlarini aks ettirish qobiliyatini rivojlantirish bilan bog'liq.



Har qanday ijodiy faoliyat singari, rolli o'yin ham hissiy jihatdan boy va o'z jarayoni bilan har bir bolaga quvonch va zavq bag'ishlaydi.

Syujetli rolli o'yin o'ziga xos tuzilishga ega. Bu tuzilishga quyidagi komponentlar kiradi: syujet, mazmun, rol.

Syujet syujetli rolli o'yinning asosiy tarkibiy qismidir, usiz syujetli rolli o'yinning o'zi yo'q. D.B.Elkonin syujetga quyidagi ta'rifni berdi: (Syujet deganda bolalar o'z o'yinlarida aks ettiradigan voqelik sohasi tushunilishi kerak). O'yinlarning syujetlari bolaning o'ziga xos yashash sharoitlarini aks ettiradi. Ular bolaning dunyoqarashining kengayishi va atrof-muhit bilan tanishishi bilan birga ushbu o'ziga xos shartlarga



qarab o'zgaradi. Shu bilan birga, uning o'yin harakatlari syujetni amalga oshirishning asosiy vositalaridan biridir.

**Maqsad:** Kattalardan farqli o'laroq, bolalar yaqinlashib kelayotgan ish yoki o'yin haqida barcha tafsilotlarni o'ylab ko'rishga qodir emaslar, ular faqat faoliyat jarayonida amalga oshiriladigan umumiy rejani belgilaydilar. Mening vazifam - bolaning ijodiy qobiliyatini, maqsadli tasavvurini rivojlantirish va uni har qanday faoliyatda turli xil o'yinlardan foydalanish orqali fikrdan harakatga o'tishga undashdir.

**Yosh: 3-7 yosh.**

**To'siqlar bilan poyga.**

Ushbu o'yin uchun siz stullar, mebel qismlari, qutilar va boshqalardan foydalanishingiz mumkin. Bularning barchasi xonani ajoyib mashg'ulot maydoniga aylantirishga yordam beradi. Farzandingizni barcha to'siqlardan o'tishga taklif qiling. Vazifani qiyinlashtirish uchun siz uning bajarilishi uchun vaqt chegarasini belgilashingiz mumkin. Agar sizda bir nechta farzand bo'lsa, ular navbatma-navbat to'siqlar yo'lini bosib o'tishlari mumkin. Bolalar jamoaviy ruh tuyg'usini his qilishlari kerak, shuning uchun bu o'yinni raqobatga aylantirmaslik kerak.

To'siqlar bilan poyga bolani aqliy va jismonan rivojlantiradi. Agar siz unga bu o'yinni bir necha soat o'ynashga ruxsat bersangiz, u charchaganini his qiladi

**Oshpaz.**

Bu bolalar uchun eng oddiy rolli o'yinlardan biridir. Oshxonada siz o'yin uchun zarur bo'lgan barcha narsalarni topishingiz mumkin. Farzandingizga apron bering, oshpazning shlyapasini gazetadan yasash mumkin. Qoshiq, vilkalar, plastinka va boshqa oshxona anjomlarini olib, bolangizga buyurtma bering. Farzandingizning mehnati va tayyorlagan taoming ta'mini maqtashni unutmang.

Bolaning xavfsizligi haqida g'amxo'rlik qiling. Unga o'tkir narsalarni bermang yoki pechni yoqishiga yo'l qo'ymang.



**Go'zallik saloni:**



Go'zallik salonida bolalar navbatma-navbat o'ynashadi: biri stulda o'tiradi, ikkinchisi esa sochlarini bo'yash uchun taroq, cho'tka va bir shisha suvdan foydalanadi. Qizim mening bo'yanishimni cho'tka bilan qilishni yaxshi ko'radi. Va bir marta men o'zimga haqiqiy kosmetika qo'yishga ruxsat berdim. Bu juda kulgili bo'lib chiqdi, lekin qizim o'zi bilan juda faxrlanardi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. Oquv qollanma. T.: Oqituvchi, 1993.
2. Xayitboyev N. Sh. Harakatli oyinlar bolaning harakat faolligini oshirishdagi ahamiyati.
3. Voxidov M.. «Bolalar psixologiyasi» Toshkent. 1992 y.
4. Vohidov M.V. Maktabgacha tarbiya psixologiyasi. T., Oqituvchi, 1994
5. Davletshin M.G. va boshqalar. YOsh davrlari va pedagogik texnologiya. 2004
6. Gaybullaeva M., D.Gaybullaeva, Bir yoshdan uch yoshgacha bulgan bolalar tarbiyasi, T., Ilm-ziyo nashriyoti, 2006 yil.
7. Ivanov P.I., Zuffarova M.E. Umumiy psixologiya., T., 2008 yil. 1. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. Oquv qollanma. T.: Oqituvchi, 1993.